

KS. JERZY ADAMCZYK

Wyższe Seminarium Duchowne, Radom

URZĄD WYKŁADOWCY WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO

Słowa kluczowe: wyższe seminarium duchowne, formacja integralna, profesorowie, nominacja, urząd

1. Wstęp. 2. Konieczność urzędu wykładowcy w wyższym seminarium duchownym. 3. Kwalifikacje profesora wyższego seminarium duchownego. 4. Formacja wykładowcy wyższego seminarium duchownego. 5. Zadania nauczających w wyższym seminarium duchownym. 6. Zakończenie

1. WSTĘP

Do pełnienia służby kapłańskiej alumni winni przygotować się przez odpowiednią formację intelektualną. Aspekt intelektualny przygotowania kandydatów do kapłaństwa znajduje właściwe uzasadnienie w samej naturze posługi kapłańskiej i jest dziś szczególnie naglący ze względu na wyzwania „nowej ewangelizacji”, ukształtowanie obecnej sytuacji w wielkiej mierze przez obojętność religijną i powszechną niewiarę w realną zdolność rozumu do poznania obiektywnej i uniwersalnej prawdy, a także przez nieznanne dotąd problemy i pytania, związane z odkryciami naukowymi i technicznymi¹.

Na wspomnianą formację składają się dwa wymiary: wykształcenie doktrynalne (*institutio doctrinalis*), czyli specjalne, ściśle związane z pełnieniem misji kapłańskiej (wykształcenie filozoficzne i teologiczne), oraz wykształcenie ogólne (*cultura generalis*), które sprzyja opanowaniu wiadomości i sprawności niezbędnych każdemu współczesnemu człowiekowi, niezależnie od wykonywanego zawodu, zgodnie z potrzebami miejsca i czasu. Formacja intelektualna w ścisłym znaczeniu, stanowiąc wewnętrznie skoordynowany system, dostarcza nie tylko uporządkowanej wiedzy, lecz także motywów postępowania poprzez świadome i celowe oddzia-

¹ Por. Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio Apostolica Postsynodalis: *Pastores dabo vobis* (25 mar-
ti 1992), nr 51, Acta Apostolicae Sedis 84 (1992), 657–804, tekst polski: L'Osservatore Romano, wy-
danie polskie 25 (2004), nr 1 (259), 4–48, (odtąd: PDV).

ływanie na osobowość studiujących². Wymiar intelektualny formacji seminaryjnej jest ukierunkowany na osiągnięcie przez seminarzystów gruntownej kompetencji w zakresie filozoficznym i teologicznym, a także na przygotowanie kulturalne o charakterze ogólnym, tak aby mogli oni głosić w sposób wiarygodny i rozumiały współczesnemu człowiekowi orędzie ewangeliczne, podejmować owocny dialog z dzisiejszym światem i bronić z pomocą światła rozumu prawdziwości wiary, ukazując jej piękno³.

Szczególną rolę w procesie formacji intelektualnej alumnów odgrywają wykładowcy (*magistri*), dlatego prawo kanoniczne – powszechne, partykularne i statutowe, poświęca im wiele uwagi, gdyż formacja doktrynalna winna być dla alumnów wsparciem ich życia duchowego i pomocą w posłudze nauczycielskiej⁴. W związku z tym w niniejszym artykule zostanie ukazana konieczność urzędu wykładowcy w wyższym seminarium duchownym, kwalifikacje i formacja profesora wyższego seminarium duchownego i wreszcie jego zadania i prawa.

2. KONIECZNOŚĆ URZĘDU WYKŁADOWCY W WYŻSZYM SEMINARIUM DUCHOWNYM

Kodeks Prawa Kanonicznego uwypukla mocno doniosłość formacji intelektualnej kandydatów do kapłaństwa. W kan. 248 prawodawca przypomina, że w kształceniu naukowym przekazywanym alumnom chodzi o to, by studenci wraz z ogólną kulturą, odpowiadającą potrzebom miejsca i czasu, otrzymali obszerną i solidną znajomość nauk świętych, tak by opierając się na nich i karmiąc nimi swoją wiarę, mogli głosić naukę Ewangelii współczesnym sobie ludziom w sposób odpowiedni i przystosowany do ich mentalności⁵.

² Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, 68–69.

³ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (8 grudnia 2016), nr 116, Watykan 2016, (odtąd: RFIS). Zob. A. Vallini, *I grandi orientamenti della formazione al presbiterato*, Quaderni di diritto ecclesiale 3 (1990) 1, 27–28.

⁴ Por. Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), nr 90 c, Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005. Rola i kwalifikacje wykładowców są głównie ukazane w kan. 253 § 1, według którego profesorowie winni być „virtutibus praestantes”: posiadać wymagane przymioty osobiste i moralne, a nie tylko kwalifikacje naukowe. Prawodawca chce przez to powiedzieć, że wykładowcy mają być formatorami w pełnym tego słowa znaczeniu, a nie tylko nauczycielami określonego przedmiotu. Por. F. Coccopalmerio, *La formazione al ministero ordinato*, Quaderni di diritto ecclesiale 3 (1990) 1, 16 (1990) 1, 16.

⁵ „Kandydaci do prezbiteratu mogą być dopuszczeni do diakonatu dopiero po ukończeniu piętego roku studiów filozoficzno-teologicznych”. *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984, kan. 1032 § 1, (odtąd: KPK). Do dopuszczenia do święceń wymagane są następujące dokumenty: [...] zaświadczenie o należycie odbytych studiach”. Kan. 1050, nr 1. T. Pawluk pisze: „A więc alumn powinien z seminarium duchownego wynieść gruntowną wiedzę teologiczną, która będzie wspomagać jego siły duchowe oraz pozwoli mu na prowadzenie merytorycznego dia-

Na zasadniczą wagę tej formacji zwrócono uwagę w Adhortacji *Pastores dabo vobis* Jana Pawła II, gdzie stwierdza się, że formacja intelektualna alumnów znajduje konkretne uzasadnienie w samej naturze posługi kapłańskiej i stąd jest nieodzowna „bardzo głęboka formacja intelektualna”⁶. W Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, podkreśla się zasadniczą potrzebę formacji doktrynalnej tak, aby alumni zdobyli znajomość całej doktryny chrześcijańskiej, która byłaby podporą ich życia duchowego i pomagała w posłudze nauczycielskiej. Stąd biskup ma czuwać nad prawidłową doktryną profesorów, jak też podręczników oraz innych książek używanych w seminarium⁷.

Także *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r. potwierdza istotne znaczenie formacji intelektualnej, które ma na celu „osiągnięcie przez seminarzystów solidnej kompetencji w zakresie filozoficznym i teologicznym, a także na przygotowanie kulturalne o charakterze ogólnym, tak aby mogli oni głosić w sposób wiarygodny i zrozumiały dzisiejszemu człowiekowi orędzie ewangeliczne, podejmować z korzyścią dialog ze współczesnym światem i bronić z pomocą światła rozumu prawdziwości wiary, ukazując jej piękno”⁸. *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach* domagają się od wykładowców „szerokiego i gruntownego przygotowanie doktrynalnego”, co wskazuje na niezbędność solidnej formacji intelektualnej alumnów⁹.

W formacji doktrynalnej (która ma zawsze aspekt i ukierunkowanie duszpasterskie) zasadnicze znaczenie mają profesorowie jako ci, „którzy wnoszą wkład intelektualny umożliwiający formację całościową”¹⁰ przyszłych prezbiterów. Stąd prawodawca kodeksowy żąda, aby każde seminarium miało wykładowców, którzy wykładają różne przedmioty, odpowiednio między sobą skoordynowane¹¹. Kodeks postanawia, że należy zadbać, by zostało mianowanych tylu różnych wykładowców, ilu potrzeba do nauczania Pisma Świętego, teologii dogmatycznej, teologii moralnej, liturgii, filozofii, prawa kanonicznego, historii Kościoła oraz innych przedmiotów, które winny być wykładane własną metodą¹². Autorzy *Ratio fundamentalis*

logu z dzisiejszym światem, czyli wszędzie tam, gdzie przyjdzie mu spełniać obowiązki kapłańskie. Współczesnego kapłana ponadto musi cechować ogólna kultura, dostosowana do okoliczności miejsca i czasu. Bez niej dialog ze współczesnym człowiekiem byłby utrudniony”. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II...*, dz.cyt., 69. Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, wyd. 1, Napoli 1988, 322–323.

⁶ PDV, nr 51.

⁷ Por. AS, nr 90 c.

⁸ RFIS, nr 116. „Formacja intelektualna stanowi część formacji integralnej prezbitera; co więcej, stanowi niezbędną pomoc w posłudze pasterskiej i wpływa na formację ludzką i duchową, które są przez nią wspomagane, RFIS, nr 117.

⁹ Congregazione per l'educazione Cattolica, Direttive *Tra i vari mezzi sulla preparazione degli educatori nei seminari* (4 novembre 1993), nr 53, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 13, Bologna 1995, nr 1734–1775, tekst polski: Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, Rzym 1993, (odtąd: TVM).

¹⁰ RFIS, 127.

¹¹ Por. kan. 239 § 1.

¹² Kan. 253 § 2.

institutionis sacerdotalis z 2016 r. stwierdzają, że profesorowie seminarium pełnią istotną rolę we wspólnocie wychowawczej tworzonej przez wszystkie osoby zaangażowane w formację kapłańską¹³. Redaktorzy *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* podkreślają ważną rolę profesorów seminarium, także tych, którzy uprawiają dziedziny nie ściśle teologiczne, którzy są w równym stopniu odpowiedzialni za całościowe przygotowanie do kapłaństwa¹⁴.

Doniosła rola i konieczność urzędu profesora seminarium duchownego została także uwypuklona w dokumencie *Tra i vari mezzi sulla preparazione degli educatori nei seminaria*, gdzie stwierdza się, że zgodnie ze wskazaniem Kościoła, profesorowie powinni uważać się za prawdziwych wychowawców, mimo że ich misja nauczycielska i akademicka jest różna od seminaryjnej¹⁵.

Należy więc skonstatować, że urząd profesora seminarium jawi się nie tylko jako konieczny, ale jako obowiązkowy z punktu widzenia prawnego w każdym wyższym seminarium duchownym¹⁶. Trzeba dodać, że prawodawca domaga się także, aby była wystarczająca liczba profesorów, aby alumni otrzymali obszerną i solidną znajomość nauk świętych¹⁷. Prawodawca kodeksowy żąda, aby zostało mianowanych tylu różnych wykładowców, ilu potrzeba do nauczania Pisma Świętego, teologii dogmatycznej, teologii moralnej, liturgii, filozofii, prawa kanonicznego, historii Kościoła oraz innych przedmiotów, które winny być wykładane własną metodą¹⁸. Podobnie stwierdzają redaktorzy najnowszego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*: „liczba profesorów winna być proporcjonalna i wystarczająca do wymagań dydaktycznych i liczby seminarzystów”¹⁹.

Swobodna nominacja wykładowców seminarium (na mocy władzy dyskrecjonalnej) należy do biskupa diecezjalnego lub zainteresowanych biskupów

¹³ RFIS, 139.

¹⁴ Por. AS, 89.

¹⁵ TVM, 46.

¹⁶ Por. D. Cito, *Annotazioni canonistiche in tema di seminari maggiori*, *Ius Ecclesiae* 7 (1995) 1, 270.

¹⁷ Por. kan. 248.

¹⁸ Por. kan. 253 § 2. „Ponieważ skuteczność wspólnoty wychowawczej seminarium zależy w dużej mierze od jej stabilności, niezbędne staje się przewidywanie kwestii zastępstw oraz zapewnienie w odpowiednim czasie niezbędnych rezerw osobowych. Planowanie dotyczące w szczególności grona nauczającego konieczne jest tam, gdzie funkcjonuje system urlopów rocznych lub semestralnych, ażeby wszystkie dziedziny nauczania pozostawały cały czas zapewnione nawet pod nieobecność wykładowców za nie odpowiedzialnych”, TVM, 80. Nawiązując do przepisów zawartych w kan. 1366 § 3 KPK z 1917 § 2, kan. 253 zwywa, aby mianować odrębnych profesorów dla każdej z dyscyplin podstawowych, z uwagi na odmienne wymagania metodologiczne różnych przedmiotów i potrzebę specjalnego przygotowania. Jednakże konieczne jest uwzględnienie warunków kształcenia i liczby studentów, a więc okoliczności, które mogą uzasadniać odstępstwa od wspomnianego przepisu. D. Cito, *Comentario al can. 253*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. II, wyd. 2, Pamplona 1996, 272. L. Chiappetta zauważa, że nie powinno być powierzane nauczanie więcej niż jednego przedmiotu temu samemu wykładowcy, nie tylko po to, aby nie obciążać go nadmierną pracą, ale przede wszystkim dlatego, że ucierpiałoby na tym samo nauczanie z poważną szkodą dla studentów. *Il Codice di Diritto Canonico...*, dz.cyt., 328.

¹⁹ RFIS, 143.

w przypadku seminarium międzydiecezjalnego²⁰. Najnowsze *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* przypomina, że profesorowie seminariów winni być mianowani przez biskupa lub w przypadku seminariów międzydiecezjalnych przez zainteresowanych biskupów, po konsultacji z rektorem i kolegium profesorów, jeśli uważa się to za stosowne²¹. Trzeba dodać, że urząd profesora seminarium duchownego, jak każdy urząd kościelny, winien cieszyć się subiektywną stabilnością, gdyż wymaga tego jakość formacji doktrynalnej²². Wykładowcy teologii i filozofii w seminariach przy podejmowaniu funkcji są zobowiązani do osobistego złożenia Wyznania wiary, według formuły zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską, przed ordynariuszem miejsca lub jego delegatem²³. Należy zauważyć, że w przytoczonej normie kodeksowej nie mówi się o profesorach prawa kanonicznego przy składaniu wyznania wiary, o czym wzmiankował w kan. 1406 § 2 nr 7 KPK z 1917 r. Jednak w czasie prac na odnową Kodeksu, Papieska Komisja dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego stanęła na stanowisku, iż umieszczenie profesorów prawa kanonicznego uczących w seminarium w katalogu zobowiązanych do Wyznania wiary jest zbyt ciężkie, gdyż prawo kanoniczne należy do dyscyplin teologicznych²⁴.

Gdy idzie o utratę urzędu profesora wyższego seminarium, to kompetentny jest biskup diecezjalny lub zainteresowani biskupi w przypadku seminarium międzydiecezjalnego²⁵. Wykładowca może utracić swój urząd na skutek rezygnacji (ze słusznej i proporcjonalnej przyczyny) przyjętej przez biskupa²⁶, przeniesienia na inny urząd²⁷, usunięcia²⁸

²⁰ Kan. 253 § 1. „Jeśli prawo czegoś innego wprost nie postanawia, do biskupa diecezjalnego należy swobodne powierzanie urzędów kościelnych we własnym Kościele partykularnym”. Kan. 157. Por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 10; por. G. Brugnotto, *Il seminario maggiore: autentica comunità ecclesiale. Annotazioni teologico-canonistiche*, Quaderni di diritto ecclesiale 14 (2001) 3, 239.

²¹ RFIS, nr 140. „Funkcja profesora, biorąc pod uwagę związaną z nią odpowiedzialność wychowawczą, wymaga prawdziwego i właściwego pełnomocnictwa”, RFIS, 140.

²² „Jest stosowne, aby osoby formujące cieszyły się pewną stabilnością i by na stałe zamieszkiwały we wspólnocie seminaryjnej”. AS, 89. Odnosi się to do wychowawców seminaryjnych, ale przez analogię także do profesorów. Por. T. Pawluk, dz.cyt., 73.

²³ Kan. 833, nr 6. Por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 11.

²⁴ Por. *Communicationes* 15 (1983), 109. Por. L. Fleurquin, *The Profession of Faith and the Oath of Fidelity: A Manifestation of Seriousness and Loyalty in the Life of the Church (Canon 833)*, *Studia canonica* 23 (1989), z. 2, 489.

²⁵ Kan. 253 § 1. Por. D. Cito, dz.cyt., 272.

²⁶ Zob. kan. 187–189.

²⁷ Zob. kan. 190–191. Kan. 190 § 2. „Jeżeli przeniesienie jest dokonywane wbrew woli zajmującego urząd, wymagana jest poważna przyczyna z zachowaniem zawsze prawa do przedstawienia przeciwnych racji, przy czym należy przestrzegać sposobu postępowania przepisane prawem. § 3. Aby przeniesienie osiągnęło skutek, musi być przekazane na piśmie”. Zob. G. Dzierżon, *Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190–191 KPK)*, *Seminare. Poszukiwania naukowe* 26 (2009), 159–170.

²⁸ Kan. 192. „Z urzędu zostaje ktoś usunięty albo dekretem wydanym zgodnie z przepisem prawa przez kompetentną władzę, z zachowaniem jednak uprawnień nabytych ewentualnie na mocy umowy, albo na mocy samego prawa zgodnie z przepisem kan. 194.

Kan. 193 § 1. Z urzędu nadanego komuś na czas nieokreślony nie można go usunąć, chyba że na skutek poważnych przyczyn oraz z zachowaniem sposobu postępowania określonego prawem.

czy pozbawienia, które ma charakter karny jako skutek popełnionego przestępstwa²⁹.

Jednak prawodawca kodeksowy przywiązuje do urzędu wykładowcy seminarium i jego właściwego wykonywania tak dużą wagę, że nie zadowala się sposobami utraty wspomnianego *officium* na mocy norm ogólnych Kodeksu, ale zamieszcza specjalną normę, obligującą biskupa do pozbawienia urzędu profesora w określonych okolicznościach. Kanon 253 § 3 postanawia, że „wykładowca, który poważnie się sprzeniewierzył swojemu zadaniu, powinien być usunięty przez władzę, o której w § 1 (biskup diecezjalny lub zainteresowani biskupi w przypadku seminarium międzydiecezjalnego)”³⁰. Stanowisko wykładowcy seminaryjnego, jak każde inne stanowisko kościelne, z zasady powinno być stabilne subiektywnie. Usunięcie ze stanowiska powinno nastąpić na skutek sprzeniewierzenia się swoim obowiązkom czy to dydaktycznym, czy moralnym. Biskup ma obowiązek pozbawienia stanowiska tych, którzy są w niezgodzie z nauką i dyscypliną Kościoła. Uchybienia jednak muszą być poważne, na co wskazują słowa: *qui a munere suo graviter deficiat*. Uchybienia mniejsze można naprawić poprzez zwrócenie uwagi, upomnienie itp. Usunięcie wykładowcy ze stanowiska nie musi mieć charakteru karnego³¹. Biskup ma więc obowiązek zwracać uwagę na kwalifikacje wykładowców i na to, czy przestrzegają metod nauczania. Wykładowców dopuszczających się uchybień należy upomnieć, a gdyby upomnienie nie przynosiło skutków, takiego wykładowcę, który poważnie sprzeciwił się swemu zadaniu, należy usunąć ze stanowiska z zachowaniem odpowiedniej procedury³². Co do możliwości rekursu profesora seminarium od decy-

§ 2. To samo ma zastosowanie, gdy ktoś ma być usunięty z urzędu nadanego mu na określony czas, ale przed upływem tego okresu, z zachowaniem przepisu kan. 624,

§ 3. Z urzędu – zgodnie z przepisami prawa – który został komuś nadany według roztropnego rozważania kompetentnej władzy, można go usunąć z powodu słusznej przyczyny, ocenianej przez tę władzę.

§ 4. Dekret usunięcia, by osiągnął skutek, ma być przekazany na piśmie.

Kan. 194 § 1. „Mocą samego prawa zostaje usunięty z urzędu kościelnego:

1° kto utracił stan duchowny;

2° kto publicznie odstąpił od wiary katolickiej lub wspólnoty z Kościołem;

3° duchowny, który usiłował zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne”. Zob. G. Dzierżon, *Usunięcie z urzędu kościelnego na mocy samego prawa*, Prawo Kanoniczne 52 (2009), 1–2, 39–57.

²⁹ Kan. 196 § 1. „Pozbawienie urzędu, stanowiące mianowicie karę za przestępstwo, może być dokonane tylko zgodnie z przepisami prawa”.

³⁰ Norma ta, ze względu na swój ogólny charakter, pozostawia dużą swobodę w ocenie przypadków dotyczących nieprzestrzegania prawa przez wykładowców. Stąd wydaje się, że przepis ten powinien być doprecyzowany w ustawodawstwie partykularnym, aby było jasne, że akt usunięcia stanowi w konkretnym przypadku obowiązek biskupa, któremu powierzona jest ochrona dobra seminarium oraz, aby uniknąć ewentualnej arbitralności. W każdym razie, nawet w przypadku braku konkretnych norm partykularnych, które formułują przyczyny usunięcia, biorąc pod uwagę kan. 194 (dotyczący usunięcia z urzędu kościelnego mocą prawa), kan. 810 (w sprawie usunięcia profesorów uniwersytetów katolickich i kościelnych, por. kan. 818) można sformułować, na podstawie jedynie norm kodeksowych, pewne hipotezy (sugestie) dotyczące poważnego niewykonywania urzędu przez wykładowcę. Por. D. Cito, dz.cyt., 272–273. Por. G. Brugnotto, dz.cyt., 242.

³¹ T. Pawluk, dz.cyt., 73.

³² Por. J. Krukowski, *Komentarz do kan. 253*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*,

zji usunięcia go z urzędu, to norma kan. 253 § 3 nie mówi nic, jest jednak zrozumiałe, że zainteresowany może odwołać się od decyzji biskupa, jak w przypadku każdego aktu administracyjnego³³.

2. KWALIFIKACJE PROFESORA WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO

Zgodnie z kan. 149 § 1, „Ażeby urząd kościelny można komuś powierzyć, powinien on pozostawać we wspólnocie Kościoła i być zdatnym, czyli posiadać przymioty wymagane do tego urzędu prawem powszechnym, partykularnym lub fundacyjnym”. Stąd kandydat na urząd wykładowcy wyższego seminarium duchownego powinien w pierwszej kolejności pozostawać we wspólnocie Kościoła³⁴, a następnie spełniać wymogi przewidziane wyłącznie dla kandydata na konkretny urząd, w tym wypadku urząd wykładowcy seminarium.

Ustawodawca w KPK/83 w kan. 253 § 1 stanowi: na stanowisko wykładowców przedmiotów filozoficznych, teologicznych i prawnych, biskup lub zainteresowani biskupi, powinni mianować tylko tych, którzy odznaczając się cnotą, uzyskali doktorat lub licencjat na uniwersytecie albo wydziale uznanym przez Stolicę Apostolską. A więc kryteria, jakimi należy kierować się w mianowaniu wykładowców dyscyplin filozoficznych, teologicznych i prawnych w seminariach duchownych są następujące: a) szlachetność moralna, b) kompetencje naukowe wyrażające się w posiadaniu stopnia doktora lub licencjata, uzyskanych na uniwersytetach lub wydziałach kościelnych, tzn. uznanych przez Stolicę Apostolską³⁵.

Odnosnie do szlachetności moralnej prawodawca podkreśla, że muszą to być walory moralne – ludzkie i chrześcijańskie – o szczególnym znaczeniu (*virtutibus prestantes*)³⁶. Wymagając osobowych i moralnych cech, a nie tylko kwalifikacji naukowych, prawodawca chce powiedzieć, że wykładowca musi być formatorem w sensie pełnym (całościowym), a nie tylko przekazicielem określonej materii naukowej³⁷.

t. II/1: Księga II: *Lud Boży*, Część I: *Wierni chrześcijanie*, Część II: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, Poznań 2005, 77; por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 10–11.

³³ Por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 11. Usunięcia z urzędu profesora dokonuje się z zasady za pomocą dekretu administracyjnego, zgodnie z kan. 193. Przeciw nielegalnemu aktowi dopuszczalny jest rekurs według kan. 1732–1739.

³⁴ Kan. 205.

³⁵ Por. J. Krukowski, dz.cyt., 76.

³⁶ Por. L. Chiappetta, dz.cyt., 327.

³⁷ Por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 16. Kongregacja ds. Duchowieństwa w RFIS przypomina, że „profesorowie [...] wnoszą wkład intelektualny umożliwiający formację całościową”, nr 127. „W wypełnianiu właściwych im zadań profesorowie winni się uważać za członków jednej wspólnoty nauczającej, jak również prawdziwych wychowawców. [...] Synteza wiedzy, wymagana od seminarzysty, winna obejmować nie tylko aspekt naukowy, ale także wszystkie inne aspekty życia kapłańskiego. Profesorowie, akceptując i podejmując program wychowawczy seminarium, na ile ich to dotyczy, winni zachęcać seminarzystów i pomagać im do czynienia postępów nie tylko w zdobywaniu wiedzy i w badaniach naukowych, ale także w życiu duchowym”, RFIS, 142.

Biorąc pod uwagę przepisy kodeksowe, odnoszące się do wszystkich zajmujących się nauczaniem katolickim i wychowaniem religijnym przekazywanym w jakichkolwiek szkołach, wykładowcy seminarium muszą odznaczać się zdrową nauką, świadectwem życia chrześcijańskiego i umiejętnością pedagogiczną³⁸. Profesorowie seminarium mają być „ludźmi wiary, miłującymi Kościół, przekonanymi o tym, że właściwym podmiotem poznania chrześcijańskiej tajemnicy jest zawsze Kościół jako taki, a więc – że ich nauczanie jest autentyczną posługą kościelną; ludźmi obdarzonymi wyczulonym zmysłem duszpasterskim, który pozwala im trafnie dobierać nie tylko treść, ale i odpowiednie formy wypełnienia tej posługi. W szczególności, od wykładowców teologii wymaga się całkowitej wierności Magisterium. Nauczają oni bowiem w imieniu Kościoła i stąd są świadkami wiary”³⁹.

Zgodnie z *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* zadanie profesora seminarium winno powierzać się tylko tym spośród nich, którzy wyróżniają się wiernością doktrynie oraz mają odpowiednie przygotowanie akademickie i zdolności pedagogiczne⁴⁰. Według *Wskazań dotyczących przygotowania wychowawców w seminariach*, „nauczający powinien ukazywać całym sobą, że wiedza teologiczna stała się dla niego wartością głęboko przyswojoną, duchowym dziedzictwem, które oświeca i przemienia jego życie. W tym sensie nauczanie winno przybrać postać wykładu prowadzonego przez człowieka wiary i modlitwy, który nic tylko rozumie tajemnicę, ale również głęboko ją przeżywa. Jednym z podstawowych przymiotów profesora w seminarium, poza kompetencją naukową i dydaktyczną, jest postawa świadka przekonanego o prawdziwości wiary”⁴¹.

Rozważając tę kwestię od strony negatywnej, prawodawca żąda, aby w przypadku gdy wykładowca poważnie sprzeniewierzył się swojemu zadaniu, został obligatoryjnie usunięty przez kompetentną władzę⁴². *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów* domaga się, aby biskup z uwagą czuwał nad tym, aby wykładowcy sumiennie wykonywali swoje zadania, a jeśli ktoś oddala się od nauki Kościoła lub daje zły przykład alumnom zdecydowanie został odsunięty od seminarium⁴³.

Dokładnie precyzują kwestię kwalifikacji osobowych i moralnych wszystkich wychowawców seminaryjnych, w tym oczywiście profesorów *Direttive Tra i vari mezzi*. Otóż kandydatów na ten urząd winien cechować: duch wiary, wyuczucie duszpasterskie, duch komunii, dojrzałość ludzka i równowaga psychiczna, przejrzystość i dojrzała zdolność do miłości, słuchanie, dialog i zdolność komunikowania się, pozytywne i krytyczne spojrzenie na współczesną kulturę⁴⁴.

³⁸ Por. kan. 804 § 2. „Władza kompetentna, zgodnie z postanowieniami statutów, ma obowiązek zatroszczyć się o to, ażeby nauczycielami uniwersytetów katolickich mianować osoby, które obok odpowiednich kwalifikacji naukowych i pedagogicznych, odznaczają się również nieskazitelną doktryną i dobrymi obyczajami. Gdy zaś braknie tych wymogów, powinni być usunięci ze stanowiska, z zachowaniem sposobu określonego w statutach”. Kan. 810 § 1.

³⁹ PDV, 67.

⁴⁰ AS, 89.

⁴¹ TVM, 46.

⁴² Por. kan. 253 § 3.

⁴³ AS, 89.

⁴⁴ TVM, 21–42.

W przeciwieństwie do kan. 1360 § 1 KPK z 1917 r., który przewidywał urząd wykładowcy seminarium wyłącznie dla prezbiterów⁴⁵, obecnie na mocy kan. 229 § 3 aktualnego KPK⁴⁶, *Directive Tra i vari mezz*⁴⁷ oraz *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r.⁴⁸ można roztropnie włączyć świeckich wykładowców (mężczyzn i kobiety), a także diakonów stałych do grona profesorów seminarium, którzy jednak muszą mieć odpowiednią wiedzę i odznaczać się duchem chrześcijańskim i nieskazitelną wiarą⁴⁹. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r. zaleca „aby większość grupy wykładowców stanowili prezbiterzy, którzy będą mogli zagwarantować również wkład duszpasterski do wykładanego przedmiotu, korzystając bezpośrednio z osobistego doświadczenia. Takie wskazanie znajduje swoje uzasadnienie w fakcie, że wykładowcy nie przekazują jedynie wiedzy, ale przyczyniają się również do zrodzenia oraz formowania nowych kapłanów”⁵⁰.

Kandydat na stanowisko wykładowcy przedmiotów filozoficznych, teologicznych i prawnych powinien mieć także kompetencje naukowe, czyli odpowiedni doktorat, a przynajmniej licencjat uzyskany na uczelni kościelnej (wydziale lub uniwersytecie) lub innej, jeśli nadawane przez nią stopnie akademickie mają charakter kanoniczny⁵¹. Trzeba zauważyć, że dosłowny wydzźwięk kan. 253 § 1 sprawia, że wymóg doktoratu, a przynajmniej licencjatu jest szczególnie wymagający, zwłaszcza tam, gdzie duchowieństwa jest mało. Mimo tego w czasie prac na reformę Kodeksu odrzucono propozycję, aby profesorami seminaryjnymi przedmiotów filozoficznych, teologicznych i prawnych mogli być *saltem vere periti* (przynajmniej

⁴⁵ Por. L. Chiappetta, dz.cyt., 328.

⁴⁶ Kan. 229 § 3. (Świeccy) „mogą otrzymać od kompetentnej władzy kościelnej zlecenie nauczania świętej nauki”. Por. *Communications* 14 (1982), 168.

⁴⁷ „Można angażować w dzieło formacji w seminarium «także wiernych świeckich, mężczyzn i kobiety, czyniąc to w sposób rozważny i dostosowany do różnych kontekstów kulturowych... kierując się ich charyzmatami i sprawdzonymi kompetencjami». Mogą zaistnieć określone płaszczyzny owocnej współpracy także ze stałymi diakonami”, TVM, 20.

⁴⁸ „W niektórych sytuacjach może okazać się korzystny wkład wychowawczy członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego i ludzi świeckich. Pomimo odmiennego powołania, każdy wykładowca winien ukazać seminarzystom poznanie jego własnego charyzmatu, zapewnić o znaczeniu własnej przynależności do Kościoła i zaoferować koherentne świadectwo życia ewangelicznego”, RFIS, 143.

⁴⁹ Por. D. Cito, *Comentario al can. 253...*, dz.cyt., 271–272. Por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 10.

⁵⁰ RFIS, nr 143. „Profesorami wykładającymi przedmioty teologiczne niech będą zazwyczaj kapłani”. *Sacra Congregazione per L'educazione Cattolica, Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (6 stycznia 1970 r.), *Acta Apostolicae Sedis* (1970), 321–384, editio apparatus post Codicem iuris canonici promulgatum (19 marca 1985), 33, *Typis Polyglottis Vaticanis* 1985.

⁵¹ Kan. 253 § 1. „Profesorowie powinni posiadać odpowiedni stopień akademicki. Do wykładania przedmiotów filozoficznych i teologicznych wymaga się od wykładowców posiadania przynajmniej licencjatu lub tytułu równorzędnego; do wykładania innych przedmiotów wymagane są stopnie akademickie im właściwe. Wykładowcy, odznaczający się doświadczeniem i kompetencją pedagogiczną, są wezwani do nabycia stosownego poznania dyscyplin pokrewnych do tej, którą się zajmują”. RFIS, nr 143. Poprzedni Kodeks dopuszczał do pełnienia urzędu profesora seminarium także tych, którzy nie ukończyli studiów wyższych. Kan. 1366, § 1. 76. „Jeśli chodzi o przygotowanie wykładowców, wymagane będą nie tylko właściwe tytuły naukowe uznawane kanonicznie [...]”, TVM, 76.

prawdziwie biegli) w tych dyscyplinach⁵². Mimo tego, pozostaje możliwość dispensowania od tego wymogu na mocy kan. 87⁵³, chociaż nadal w pełni obowiązuje życzenie dekretu *Optatam Totius*, aby promować odpowiednie kwalifikacje akademickie nauczycieli w seminariach⁵⁴. Oczywiście nie wystarczy uzyskanie przez profesora odpowiedniego wykształcenia, które nie byłoby przydatne bez odpowiednich umiejętności dydaktycznych i pedagogicznych⁵⁵.

Prawodawca przywiązuje dużą wagę do właściwie wykształconych wykładowców do tego stopnia, że w przypadku, gdy nie jest możliwe stworzenie odpowiedniej kadry nauczycielskiej, należy przestrzegać zasad zawartych w kan. 237 § 1: powierzyć alumnów innemu seminarium albo erygować seminarium międzydiecezjalne⁵⁶.

3. FORMACJA WYKŁADOWCY WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWEGO

Aby wykładowca seminaryjny mógł owocnie pełnić swój urząd w aspekcie dydaktyczno-naukowym i pedagogicznym, winien być odpowiednio, gruntownie przygotowany. Adhortacja *Pastores dabo vobis* podkreśla konieczność „specjalnego przygotowania formatorów, przygotowania o charakterze fachowym, pedagogicznym, duchowym, ludzkim i teologicznym”⁵⁷. *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach* stanowią, że wspomniane przygotowanie winno zawierać fazę wstępną, początkową, poprzedzającą – o ile to możliwe – podjęcie obowiązków, oraz fazę dalszą, okresowo ponawianą, czyli formację stałą⁵⁸.

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego we *Wskazaniach dotyczących przygotowania wychowawców w seminariach* słusznie zauważa, że przygotowanie wstępne przyszłych wychowawców wymaga na ogół zróżnicowanego modelu formacji, zależnie od ukończonych przez nich studiów i zdobytego wcześniej doświadczenia oraz w zależności od różnorodnych zadań, do których są wezwani⁵⁹. Niezależnie od wyboru konkretnej drogi formacyjnej nie powinno jednak zabrak-

⁵² Por. *Communicationes* 14 (1982), 54. Por. D. Cito, dz.cyt., 272.

⁵³ Por. *Communicationes* 14 (1982), 166. Por. L. Chiappetta, dz.cyt., 327.

⁵⁴ Concilium Oecumenicum Vaticanum II., *Decretum de Institutione sacerdotali Optatam Totius*, (28 octobris 1965), nr 5 i 18, *Acta Apostolicae Sedis*, 58 (1966), 713–727, tekst polski: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, 288–301.

⁵⁵ Por. L. Chiappetta, dz.cyt., 328.

⁵⁶ Por. tamże. „Jeżeli diecezja nie ma warunków, by ustanowić własne seminarium, biskup winien połączyć swoje siły z tymi sąsiednich diecezji, aby powołać do życia seminarium międzydiecezjalne lub winien posłać kandydatów do seminarium najbliższego dla swojej diecezji”, AS, 85.

⁵⁷ PDV, nr 66. „Do biskupa należy także zwrócenie szczególnej uwagi i troska o przygotowanie (osób formujących) specjalistyczne, aby było rzeczywiście fachowe, pedagogiczne, duchowe, ludzkie i teologiczne”, AS, 89.

⁵⁸ TVM, 48.

⁵⁹ TVM, 49.

nać poważnego programu przygotowawczego, szczególnie opracowanego pod względem czasu, metod i treści⁶⁰.

Formacja wstępna powinna być realizowana w następujących kierunkach. Pierwszym aspektem jest przygotowanie doktrynalne. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. postanawia, że na ile wymaga tego dobro diecezji lub instytutu zakonnego, a nawet Kościoła powszechnego, biskupi diecezjalni albo kompetentni przełożeni instytutów zakonnych powinni posyłać na uniwersytety młodych duchownych i zakonników, odznaczających się charakterem, cnotą i uzdolnieniami⁶¹. Natomiast autorzy *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* domagają się, aby w celu zapewnienia kandydatom do kapłaństwa głębokiej formacji ludzkiej, duchowej, kulturalnej i pastoralnej, biskup postarał się zapewnić wychowawcom i przyszłym profesorom formację na najwyższym możliwym poziomie akademickim⁶². Kanon 253 § 1 wymagający, aby wykładowcy przedmiotów filozoficznych, teologicznych i prawnych posiadali doktorat lub licencjat uzyskany na uniwersytecie albo wydziale uznanym przez Stolicę Apostolską, a także tekst *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r. mówiący, że „profesorowie powinni posiadać odpowiedni stopień akademicki”⁶³, wskazują na zdobycie formacji doktrynalnej.

Szerokie i gruntowne przygotowanie doktrynalne jest niezbędne i musi poprzedzać wszelkie rodzaje kształcenia wykładowców. Przygotowanie takie uzyskują prezbiterzy podczas studiów filozoficzno-teologicznych poprzedzających święcenia, zakończonych, o ile to możliwe, otrzymaniem tytułu akademickiego w zakresie jednej z nauk kościelnych. Inni wykładowcy na uczelniach, gdzie uzyskali wymagany, właściwy im stopień akademicki.

We *Wskazaniach dotyczących przygotowania wychowawców w seminariach* podkreśla się, iż w teologicznym wykształceniu wykładowców szczególne znaczenie ma jasność poglądów na temat kapłaństwa, jego posługi i warunków życia, jakich ono się domaga. Powinni także zdobyć wiedzę o problemach teologicznych, historycznych i duszpasterskich, która umożliwi właściwe, rzeczowe i przekonujące ukierunkowanie alumnów, w odpowiedzi na mogące stąd wyniknąć trudności. Ważne jest, aby profesorowie mieli dobrą znajomość wskazań Magisterium Kościoła na temat życia w celibacie, orientację w kierunkach działania dykasterii rzymskich, określonych wyników naukowych oraz cenili sobie możliwość wymiany doświadczeń odnośnie do celibatu z wychowawcami mającymi pewną praktykę⁶⁴.

Formacja wstępna winna także być ukierunkowana na przygotowanie duchowe. Ma to być specyficzne przygotowanie duchowe, wykraczające poza przymioty każdego dobrego kapłana. Przygotowanie to winno prowadzić do nabycia następujących postaw i kwalifikacji, mających wielkie znaczenie wychowawcze. Są to:

⁶⁰ TVM, 52. Wydaje się, że program formacyjny przyszłych profesorów seminariów powinien opracować miejscowa Konferencja Episkopatu.

⁶¹ Kan. 819. Zob. *Commento al Codice di Diritto Canonico*, (red.) P. Pinto, wyd. 2, Città del Vaticano 2001, 505.

⁶² AS, 85.

⁶³ RFIS, 144.

⁶⁴ TVM, 54.

prawdziwa wolność ducha, która pozwala wychowawcy być wrażliwym i uważnym na poruszenia łaski, ażeby móc rozeznawać znaki woli Bożej w życiu kandydatów, którzy są powierzeni jego kierownictwu; duchowość wolna od przesadnego subiektywizmu, zakorzeniona w tradycji Kościoła; właściwa troska skierowana na pogłębienie duchowości kapłanów diecezjalnych i jedność z prezbiterium oraz wrażliwość na cechy szczególnie rozmaitych charyzmatów życia konsekrowanego; zdrowa otwartość ducha zdolna do łączenia klasycznych form duchowości z nowymi wyzwaniami i swoistością współczesnych prądów duchowych; gruntowna znajomość teologii duchowości, praw rozwoju chrześcijańskiego życia wewnętrznego, reguł dobrego rozeznawania, dynamiki więzi osobowej z Bogiem, a także wiedza czerpiąca z klasyków tradycji zachodniej i wschodniej oraz traktująca z należytą uwagą autorów nowożytnych i współczesnych; umiłowanie liturgii i zrozumienie własnej roli w wychowaniu duchowym i kościelnym; gorliwa, pogłębiona lektura encyklik, dokumentów Stolicy Apostolskiej i Kościołów lokalnych, dotyczących kapłaństwa oraz powołania kapłańskiego⁶⁵.

Dla wychowawcy w seminarium, także wykładowców, niezbędna jest praktyka duszpasterska, aby mogli zharmonizować dzieło formacji i rozeznawanie z realnymi wymaganiami wiernych i wymaganiami posługi⁶⁶. Wreszcie przygotowanie wstępne obejmuje także formację pedagogiczną w zakresie nauk pedagogicznych i humanistycznych⁶⁷.

Wymienione wyżej kierunki formacji wstępnej wymagane są od wszystkich wychowawców, jednak formacja podstawowa winna być także ukierunkowana na właściwe wykonywanie konkretnych zadań w seminarium: rektora, kierownika duchowego, nauczających, koordynatorów działań duszpasterskich i innych współpracowników⁶⁸. W przypadku wykładowców, to poza przygotowaniem naukowym we właściwych im dziedzinach, powinni zdobyć dobre kwalifikacje dydaktyczne i pedagogiczne oraz zdolność animowania pracy grupowej i pobudzania alumnów do aktywnego udziału, ażeby mogli podjąć się zadania formowania integralnego, a nie tylko naukowego⁶⁹.

Nauczający w seminarium w okresie, w którym pełnią swój urząd, powinni podejmować formację stałą, która może być rozumiana jako uzupełnienie bądź postępujące doskonalenie formacji wstępnej. Pomaga ona w przezwyciężaniu nabytych przyzwyczajzeń i niekompetencji oraz może stać się czynnikiem głębokiej odnowy tam, gdzie metody i style wychowania należałoby ponownie dogłębnie rozpatrzeć. Formacja stała współlistnieje z formacją wstępną. Ma ona te same cele, ten sam

⁶⁵ TVM, 55.

⁶⁶ TVM, 56.

⁶⁷ Zob. TVM, 57–59.

⁶⁸ Por. TVM, 60.

⁶⁹ TVM, 62. „Jeśli chodzi o przygotowanie wykładowców, wymagane będą nie tylko właściwe tytuły naukowe uznawane kanonicznie, lecz również elementy odpowiedniej formacji duchowej, dydaktycznej i pedagogicznej, aby ich działalność mogła przyczynić się w sposób efektywny do całościowej formacji przyszłych kapłanów”, TVM, 76. „Ponieważ w nauczaniu zaangażowani są świeccy, [...] konieczne jest zapewnienie im formacji religijnej i apostolskiej, ażeby ich działalność była we wszystkim całkowicie zgodna z celami formacji kapłańskiej”, TVM, 77.

przedmiot oraz opiera się na tych samych metodach. Różni ją od formacji wstępnej zasób doświadczeń oraz możliwość nowych zastosowań, odpowiedniej weryfikacji i kontroli⁷⁰.

4. ZADANIA NAUCZAJĄCYCH W WYŻSZYM SEMINARIUM DUCHOWNYM

Zgodnie z *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r. profesorowie seminaryjni to ci, którzy wnoszą wkład intelektualny umożliwiający formację całościową alumnów⁷¹. Tenże dokument stwierdza dalej, że profesorowie „winni się uważać za członków jednej wspólnoty nauczającej, jak również za prawdziwych wychowawców”⁷².

Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis z 1985 r. podkreśla, że wykładowcy „w wypełnianiu swojej funkcji niech się uważają rzeczywiście za wychowawców, [...] niech się troszczą o wykształcenie każdego z alumnów i o całą formację kapłańską, aby seminarzyści naprawdę postępowali w wiedzy i życiu duchowym”⁷³. Podobnie uściślają obowiązki nauczających w seminarium autorzy *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*: „za całościowe przygotowanie do kapłaństwa w równym stopniu odpowiedzialni są wszyscy profesorowie seminarium, także ci, którzy uprawiają dziedziny nie ściśle teologiczne”⁷⁴.

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego we *Wskazaniach dotyczących przygotowania wychowawców w seminariach* wskazuje, że profesorowie powinni uważać się za prawdziwych wychowawców, mimo że ich misja nauczycielska i akademicka jest różna od seminaryjnej. Nauczający powinien ukazywać, że wiedza teologiczna jest dla niego wartością głęboko przyswojoną, duchowym dziedzictwem, które oświeca i przemienia jego życie. Stąd jego nauczanie winno przybrać postać wykładu prowadzonego przez człowieka wiary i modlitwy, który nie tylko rozumie

⁷⁰ Por. TVM, 65. „Zaangażowanie odpowiedzialnych za formację może być określone jako wewnętrzna dyspozycyjność, która będąc zakorzenioną w intensywnym doświadczeniu duchowym i ukierunkowaną na nieustanne rozeznawanie, pozwala uczyć się na bazie doświadczeń życiowych i różnych okoliczności oraz odkrywać w nich opatrnościowe działanie Boga na własnej drodze chrześcijańskiej lub kapłańskiej. Głębią tej dyspozycyjności mierzy się jakość posługi zaoferowanej seminarzystom i od niej równocześnie zależy pogodna atmosfera formacyjna w seminarium. W wypełnianiu swej misji formator ma okazję do osobistego wzrostu i może odkryć w sobie specyficzny charyzmat towarzyszenia powołaniowego i życia kapłańskiego, jako osobliwej cechy własnego powołania. W tym znaczeniu, seminarium może stać się szkołą, która przygotowuje osoby odpowiedzialne za formację stałą. Kto był formatorem w seminarium nabywa więc szczególnej wrażliwości i bogatego doświadczenia, by móc później towarzyszyć formacji stałej duchowieństwa”, RFIS, 152.

⁷¹ RFIS, 127. „Funkcja profesora, biorąc pod uwagę związaną z nią odpowiedzialność wychowawczą, wymaga prawdziwego i właściwego pełnomocnictwa”, RFIS, 140.

⁷² RFIS, 142. „Wspólnotę wychowawczą” tworzą wszystkie osoby zaangażowane w formację kapłańską, a więc biskup, wychowawcy, profesorowie, personel administracyjny i wyspecjalizowany, różni pracownicy [...]”, RFIS, 139.

⁷³ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 1985 r., 38.

⁷⁴ AS, 89.

tajemnicę, ale również głęboko ją przeżywa. Jednym z podstawowych przymiotów profesora w seminarium, poza kompetencją naukową i dydaktyczną, jest postawa świadka przekonanego o prawdziwości wiary⁷⁵.

Z powyższych wywodów wynika, że całościowym zadaniem profesorów seminaryjnych jest formacja intelektualna i wychowywanie alumnów (w zakresie obowiązków własnego urzędu), czyli służba na rzecz ich formacji integralnej.

W sprawie formacji doktrynalnej należy najpierw zaznaczyć, że profesoro- wie seminarium winni odpowiednio i sumiennie⁷⁶ prowadzić wykłady własnych przedmiotów zgodnie z przepisami programu kształcenia kapłańskiego i regulaminu seminaryjnego⁷⁷, w wierności Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła⁷⁸. Mają więc oni wykładać przedmioty własną ich metodą⁷⁹, stosować jasny, przystępny, precyzyjny i odpowiednio odnowiony język teologiczny⁸⁰, winni się stale troszczyć w nauczaniu przedmiotów o wewnętrzną jedność i harmonię całej nauki wiary, by alumni doświadczali, że zdobywają jedną wiedzę⁸¹, prowadzić seminarzystów do nabycia jedności wiedzy, znajdującej swoją pełnię w Chrystusie⁸², mają tak nauczać, aby alumni sami byli zdolni badać zagadnienia metodą naukową, wynikającą z własnych poszukiwań⁸³, winni zajmować się przebiegiem studiów każdego seminarzysty, osobistą pracą intelektualną, obejmującą wszystkie przedmioty⁸⁴.

Oprócz wykładów nauczyciele w seminaryjni winni prowadzić ćwiczenia, na których alumni pod ich kierunkiem nauczyliby się własnym wysiłkiem przeprowadzać pewne studia⁸⁵. Zgodnie z *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r. oraz z rozważnym osądem biskupów, należy wprowadzać do programu formacyjnego odpowiednie ćwiczenia z zakresu apostołatu, niezbędne w formacji integralnej kandydatów do kapłaństwa, dostosowane do ich wieku i zdolności. Ćwiczenia te winny odbywać się w odpowiednich okresach, zwłaszcza poza wykładami akade-

⁷⁵ Por. TVM, 46.

⁷⁶ „Biskup z uwagą winien czuwać nad tym, aby (profesorowie) sumiennie wykonywali swoje zadania”. AS, 89. Zob. G. Brugnotto, dz.cyt., 242.

⁷⁷ Kan. 261. Por. kan. 243. Profesorowie mają nie tylko wypełniać zwykłe czynności wyłącznie w zakresie nadzoru i kontroli alumnów, ale mają promować ich edukację w dziedzinie dyscypliny seminaryjnej. D. Cito, dz.cyt., 290. Por. F. Coccopalmerio, dz.cyt., 11.

⁷⁸ RFIS, 137. „Wykładowcy [...] są wezwani do przyłgnięcia z pełną wiernością do Objawienia Bożego ukazanego w Piśmie Świętym, przekazanego przez Tradycję Kościoła i wiarygodnie interpretowanego przez Magisterium. Winni oni zaczerpnąć prawdziwe znaczenie Tradycji z dzieł świętych Ojców i innych Doktorów, cieszących się w Kościele wielkim szacunkiem”, RFIS, 140.

⁷⁹ Kan. 253 § 2.

⁸⁰ TVM, 62.

⁸¹ Kan. 254 § 1. Por. kan. 239 § 1. „Wymaga się [...], aby profesorowie byli szczególnie wyczuleni na całościowy autentyczny przekaz doktryny”. TVM, 46, por. 62. Por. A. Vallini, dz.cyt., 28.

⁸² RFIS, 142. Na profesorach „spoczywa [...] obowiązek zagwarantowania całościowego rozwoju odpowiednich kompetencji alumnów w zakresie nauk humanistycznych, filozoficznych i teologicznych”, TVM, 46.

⁸³ Kan. 254 § 2.

⁸⁴ RFIS, 141. Profesorowie „mogą [...] zapoznać się z naukowymi metodami pracy teologicznej, śledzić ich postępek i wprowadzać w nie alumnów za pomocą indywidualnych i odpowiednio prowadzonych studiów”, TVM, 62.

⁸⁵ Kan. 254 § 2. Por. D. Cito, dz.cyt., 290, por. A. Vallini, dz.cyt., 28.

mickimi i w formach najbardziej stosownych. Każde seminarium, współdziałając ściśle z innymi instytucjami diecezjalnymi, winno zaprogramować seminarzystom w ciągu roku serię ćwiczeń duszpasterskich tak, aby w żaden sposób nie szkodziły one innym obowiązkom, jakie nakłada na nich formacja⁸⁶.

Istotnym obowiązkiem profesorów seminaryjnych jest okresowe doskonalenie kwalifikacji⁸⁷, mają oni współpracować i regularnie spotykać się z „koordynatorem wymiaru intelektualnego”, jeśli taki został w seminarium powołany, w celu omawiania kwestii związanych z nauczaniem, aby zapewnić bardziej skuteczną formację integralną seminarzystów⁸⁸. Profesorowie są wezwani do nabycia stosownego poznania dyscyplin pokrewnych do tej, którą się zajmują⁸⁹.

Wykładowcy pełnią także rolę wychowawców, mimo że ich misja nauczycielska i akademicka jest różna od seminaryjnej⁹⁰. Według kan. 239 § 3 w statutach seminarium należy przewidzieć sposób uczestniczenia innych wychowawców, wykładowców, a także samych alumnów w trosce rektora, zwłaszcza o zachowanie dyscypliny. Kongregacja w *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 2016 r. poleca, aby profesorowie, akceptując i podejmując program wychowawczy seminarium, na ile ich to dotyczy, zachęcali seminarzystów i pomagali im w czynieniu postępów nie tylko w zdobywaniu wiedzy i w badaniach naukowych, ale także w życiu duchowym⁹¹.

Wykładowcy-prezbiterzy winni dbać o nadanie aspektu duszpasterskiego wykładanemu przedmiotowi, korzystając bezpośrednio z osobistego doświadczenia, gdyż nauczyciele nie przekazują jedynie wiedzy, ale przyczyniają się również do „zrodzenia” oraz formowania nowych kapłanów⁹². Natomiast kiedy powołano na urząd profesora członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego i ludzi świeckich, to winni ukazywać seminarzystom poznanie ich własnego charyzmatu, zapewnić o znaczeniu własnej przynależności do Kościoła i zaofiarować spójne świadectwo życia ewangelicznego⁹³.

Prawodawca przywiązuje tak wielką wagę do wzorowego wypełniania zadań przez nauczających w seminarium, że obliuguje kompetentną władzę, do usunięcia profesora, który poważnie sprzeniewierzył się swojemu zadaniu⁹⁴. Podobnie zarządza Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores*,

⁸⁶ RFIS, 124.

⁸⁷ RFIS, 137. Wymaga się [...], aby profesorowie byli szczególnie wyczuleni na całościowy, autentyczny przekaz doktryny, nie zaniedbując odpowiedniego jej pogłębienia”, TVM, 46, por. 69.

⁸⁸ RFIS, 141.

⁸⁹ RFIS, 144.

⁹⁰ Por. TVM, 46.

⁹¹ RFIS, 142, por. TVM, 62.

⁹² RFIS, 143. „Nauczający powinien ukazywać całym sobą, że wiedza teologiczna stała się dla niego wartością głęboko przyswojoną, duchowym dziedzictwem, które oświeca i przemienia jego życie. W tym sensie nauczanie winno przybrać postać wykładu prowadzonego przez człowieka wiary i modlitwy, który nic tylko rozumie tajemnicę, ale również głęboko ją przeżywa. Jednym z podstawowych przymiotów profesora w seminarium, poza kompetencją naukową i dydaktyczną, jest postawa świadka przekonanego o prawdziwości wiary”, TVM, 46.

⁹³ RFIS, 143.

⁹⁴ Kan. 253 § 3.

gdzie żąda się, aby biskup zdecydowanie odsunął od seminarium wykładowcę, jeśli on oddala się od nauki Kościoła lub daje zły przykład alumnom⁹⁵.

ZAKOŃCZENIE

Zarówno Kodeks Prawa Kanonicznego, jak i dokumenty normatywne pozako-deksowe uwypuklają mocno doniosłość formacji intelektualnej kandydatów do kapłaństwa. W formacji doktrynalnej (która ma zawsze aspekt i ukierunkowanie duszpasterskie) zasadnicze znaczenie mają profesorowie jako ci, którzy wnoszą wkład intelektualny umożliwiający formację całościową przyszłych przebiterów. Stąd prawodawca kościelny żąda, aby każde seminarium miało wykładowców, którzy wykładają różne przedmioty, odpowiednio między sobą skoordynowane. Należy zadbać, by zostało mianowanych tylu różnych wykładowców, ilu potrzeba do nauczania Pisma Świętego, teologii dogmatycznej, teologii moralnej, liturgii, filozofii, prawa kanonicznego, historii Kościoła oraz innych przedmiotów, które winny być wykładane własną metodą.

Ustawodawca kodeksowy i inne normy kanoniczne stanowią, że na stanowisko wykładowców przedmiotów filozoficznych, teologicznych i prawnych, biskup lub zainteresowani biskupi, powinni mianować tylko tych, którzy odznaczają się szlachetnością moralną, zdolnościami pedagogicznymi i dydaktycznymi oraz kompetencjami naukowymi wyrażającymi się stopniem doktora lub licencjata, uzyskanych na uniwersytetach lub wydziałach kościelnych, tzn. uznanych przez Stolicę Apostolską.

Aby wykładowca seminaryjny mógł owocnie pełnić swój urząd w aspekcie dydaktyczno-naukowym i pedagogicznym, winien być odpowiednio, gruntownie przygotowany pod względem fachowym, pedagogicznym, duchowym, ludzkim i teologicznym. Wspomniane przygotowanie winno zawierać fazę wstępną, początkową, poprzedzającą – o ile to możliwe – podjęcie obowiązków, oraz fazę dalszą, okresowo ponawianą, czyli formację stałą.

Zadaniem wykładowców seminaryjnych ujętym całościowo jest formacja intelektualna i wychowywanie alumnów (w zakresie obowiązków własnego urzędu), czyli służba na rzecz ich formacji integralnej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1984.
- Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de Institutione sacerdotali Optatum Totius*, (28 octobris 1965) *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966), 713–727, tekst polski: Sobór Watykański II. *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, 288–301.

⁹⁵ AS, 89.

- Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum Successores*, Kielce 2005.
- Congregazione per L'educazione Cattolica, Direttive *Tra i vari mezzi sulla preparazione degli educatori nei seminari* (4 novembre 1993), w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 13, Bologna 1995, 1734–1775, tekst polski: Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, Rzym 1993.
- Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio Apostolica Postsynodalis: *Pastores dabo vobis* (25 marti 1992), Acta Apostolicae Sedis 84 (1992), 657–804, tekst polski: L'Osservatore Romano, wydanie polskie 25 (2004), nr 1 (259), 4–48.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (8 grudnia 2016), Watykan 2016.
- Sacra Congregazione per L'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (6 ianuarii 1970 r.), Acta Apostolicae Sedis (1970), 321–384, editio apparata post Codicem iuris canonici promulgatum (19 marzo 1985), Typis Polyglottis Vaticanis 1985.

Literatura

- Brugnotto G., *Il seminario maggiore: autentica comunità ecclesiale. Annotazioni teologico-canonistiche*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 14 (2001) 3, 227–249.
- Chiappetta L., *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, wyd. 1, Napoli 1988.
- Cito D., *Annotazioni canonistiche in tema di seminari maggiori*, Ius Ecclesiae 7 (1995), 1, 257–275.
- Coccopalmerio F., *La formazione al ministero ordinato*, Quaderni di diritto ecclesiale 3 (1990) 1, 6–17.
- Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. II, wyd. 2, Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra. Eunsa 1996.
- Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, wyd. 2, Città del Vaticano 2001.
- Dzierżon G., *Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190–191 KPK)*, *Seminare. Poszukiwania naukowe* 26 (2009), 159–170.
- Dzierżon G., *Usunięcie z urzędu kościelnego na mocy samego prawa*, *Prawo Kanoniczne* 52 (2009), 1–2, 39–57.
- Fleurquin L., *The Profession of Faith and the Oath of Fidelity: A Manifestation of Seriousness and Loyalty in the Life of the Church (Canon 833)*, *Studia canonica* 23 (1989) 2, 485–499.
- Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1: Księga II: *Lud Boży*, Część I: *Wierni chrześcijaństwo*, Część II: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2005.
- red. J. Krukowski, Poznań 2005.
- Pawłuk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne 1986.
- Vallini A., *I grandi orientamenti della formazione al presbiterato*, Quaderni di diritto ecclesiale 3 (1990) 1, 18–32.

LECTURER OFFICE IN HIGHER THEOLOGICAL SEMINARY

Summary

This article presents a lecturer office in the Higher Theological Seminary from the canon law perspective. First we present a need for a lecturer office in the Higher Theological Seminary. Then we listed the qualifications for a seminary professor and the issue of formation of seminary teachers. The final part concerns the tasks of teachers in the Higher Theological Seminary.

Key words: higher theological seminary, integral formation, professors, nomination, office

Nota o Autorze

Ksiądz **Jerzy ADAMCZYK** – prezbiter diecezji radomskiej, dr hab. prawa kanonicznego, wykładowca prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu; rezydent w Parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Radomiu. Jest autorem opracowań z zakresu prawa małżeńskiego, hierarchicznego ustroju Kościoła, sakramentów św., miejsc świętych oraz nauczycielskiego urzędu Kościoła. Kontakt e-mail: ksjerzyad@wp.pl